

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن

نهله غروی نائینی¹

چکیده

براساس روایات تفسیری، آیاتی از قرآن کریم در شأن اهل بیت پیامبر اعظم (ص) نازل شده است. حضرت زهرا (س) دختر رسول الله (ص) به گواه پاسخ آن حضرت (ص) پس از نزول آیه تطهیر (الاحزاب، 33) که فرمود: «هؤلاء اهلبیتی»؛ از اهل بیت پیامبر (ص) است. بنابراین آیاتی از قرآن کریم درباره حضرت فاطمه (س) و خانواده‌اش نازل شده است. در این مجال با بهره از تفاسیر و روایات، ارتباط قرآن و حضرت زهرا (س) را بیان می‌کنیم. در خطبه فصیح و بلیغ آن حضرت نیز توصیفی از قرآن کریم آمده است، این بیانات را نیز به عنوان قرآن در بیان حضرت زهرا (س) مطرح خواهیم کرد. قرآن جایگاه آن حضرت را تثبیت می‌کند و فاطمه (س) شأن کلام الهی را توصیف می‌نماید.

کلید واژه‌ها: فاطمه، زهرا، قرآن، اهل بیت.

مقدمه

در تاریخ تولد حضرت زهرا (س) میان علمای اسلام اختلاف است. در بین علمای امامیه بر اساس روایت ابوبصیر از امام صادق (ع)، فاطمه (س) بیستم جمادی الاخر متولد شد.

1- دانشیار دانشگاه تربیت مدرس.

naeeni_n@modares.ac.ir

تاریخ دریافت: 1389/2/13- تاریخ پذیرش: 1389/3/25

8-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389

هشت سال در مکه و ده سال در مدینه زندگی کرد. مشهور است که آن حضرت در روز جمعه بیستم جمادی الثانی سال پنجم بعثت، هنگامی که 45 سال از سن رسول الله (ص) می گذشت متولد شد. (نک: طبری، 10؛ مجلسی، بحار الانوار 6/43؛ کلینی، 458/1؛ ابن شهر آشوب، 357/3؛ فیض کاشانی، 173/1) در حالی که اکثر علمای عامه نقل می کنند که فاطمه در سالی متولد شده که قریش مشغول ساختن خانه کعبه بود و در آن هنگام سن مبارک پیامبر (ص) 35 سال بود، یعنی پنج سال قبل از بعثت. (ابن سعد، 19/8؛ ابن جوزی، 306) بر اساس روایات، رسول خدا (ص) طبق دستور الهی چهل روز از حضرت خدیجه (س) کناره گیری کرد و به عبادت مشغول بود تا جبرئیل فرود آمد و غذای بهشتی برای آن حضرت آورد... (مجلسی، حیات القلوب، 2/149) از امام رضا (ع) نیز منقول است که رسول الله (ص) فرمود: «هنگامی که به معراج رفتم جبرئیل دستم را گرفت و مرا وارد بهشت کرد و به من از رطب بهشت خورانید، که نطفه فاطمه گردید...» (مجلسی، بحار الانوار، 4/43 و 5) تاریخ ولادت آن حضرت بعد از مبعث پیامبر (ص) بوده است؛ زیرا جبرئیل (ع) بعد از بعثت بر پیامبر (ص) فرود می آمد.

آیات قرآن کریم از آغاز رسالت پیامبر اکرم (ص) به تدریج نازل می شد و پیامبر (ص) و حضرت خدیجه (س) آن را تلاوت می کردند، بنابراین فاطمه (س) از بدو شکل گیری وجود مقدس و پس از آن در دوران طفولیت با قرآن مانوس بود و در خانه وحی و نبوت رشد و نمو کرد و در کنار پدر و همراه با آن حضرت روزگار را سپری نمود و ام ابیها لقب گرفت.

در این مقاله با توجه به جایگاه زهرا (س) در نقش دخت و أم پدر که محل نزول قرآن و رابط منبع وحی با مردم بود به برخی آیات که در شأن فاطمه (س) نازل شده است و توصیف آن حضرت از قرآن کریم می پردازیم.

قرآن و فاطمه (علیها السلام)

شأن نزول آیاتی از قرآن کریم درباره حضرت زهرا (س) در روایات و تفاسیر بیان شده است، این آیات چنین اند:

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن ----- ۹

◆ آیه شریفه: «ومثل الذين ينفقون اموالهم ابتغاء مرضاه الله و تثبتاً من أنفسهم...» (البقره، 261) در شأن حضرت زهرا (س) و همسرش امیرالمؤمنین (ع) نازل شد. ابوالفتح به تفصیل بیان می‌کند هنگامی که این دو، چیزی در خانه برای خوردن نداشتند و فرزندان‌شان گرسنه بودند و پولی هم نداشتند، علی (ع) برای قرض کردن پول از خانه خارج شد و دیناری از عبدالرحمن بن عوف قرض کرد، لکن در راه، مقدار اسود را دید که از او محتاج‌تر و گرسنه‌تر بود، پس دینار را به او داد. سپس برای ادای نماز به مسجد رفت. پس از نماز رسول‌خدا (ص) فرمود: به منزل شما می‌آیم. حضرت علی (ع) چیزی نگفت. آن دو به طرف خانه حرکت کردند.

سپس ابوالفتح می‌نویسد: با نزدیک شدن ایشان به خانه، حضرت فاطمه زهرا (س) برخاست و به درون خانه شد و دو رکعت نماز کرد، در رکعت اول «الحمد» برخواند و «الم السجده» و در دوم «الحمد» و سوره «الانعام» و چون سلام بداد سر بر سجده نهاد و گفت: بارخدا! از تو می‌خواهم به حق محمد و آل محمد (ص) که برای ماخوانی فرستی از آسمان تا ما از آن تناول کنیم و بر شکر تو بیفزاییم. سر برداشت، جفنه‌ای¹ دید از ترید، «و علیها عُراق² من لحم»، و بر سر آن گوشت نهاده از استخوان جدا کرده و دستاری بر سر آن نهاده که کسی مانند آن ندیده بود. به درآمد و آب پیش رسول آورد تا رسول (ص) دست بشست و امیرالمؤمنین در او می‌نگریست تا چه خواهد کرد! آن‌گاه در خانه رفت و آن جفنه بیرون آورد و درپیش ایشان بنهاد. رسول (ص) و امیرالمؤمنین و فاطمه و حسن و حسین از آن طعام می‌خوردند. (رازی، 45/4 - 48)

◆ هنگامی که رسول خدا (ص) برای اثبات صحت دعوت خود که مخالفان، آن را تکذیب می‌کردند برای مباحله با مسیحیان نجران حاضر شد، آیه شریفه زیر نازل گردید: «... فقل تعالوا ندع أبناءنا و ابنائکم و نساتنا و نساتکم و انفسنا و انفسکم...» (آل عمران، 61) یعنی: (بگو بیایید فرزندانمان و فرزندان شما، و زنان ما و زنان شما، و خود ما

1- کاسه بزرگ تلیت (نان خرد شده در مایع).

2- استخوان با گوشت.

10-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389
و خود شما را بخوانیم...)، آن‌گاه رسول خدا (ص) فاطمه و علی و حسنین را همراه
برد (صنعانی، 129/1) و فرمود: «اللّٰهُمَّ هُوَلاءِ أَهْلِی»، (حاکم نیشابوری، 15/3؛ رازی،
360/4؛ مجلسی، 257/35 و 271) رسول الله (ص) کسی از همسران خویش را نبرد،
بلکه از میان زنان فقط فاطمه (س) را همراه برد؛ بنابراین فاطمه مصداق «نساءنا» بود.
(قاسمی، 858/4)

♦ برخی آیه: «و آت ذالقربی حقّه و المسکین و...» (بنی‌اسرائیل، 26) را در حق
حضرت زهرا (س) دانسته‌اند، چنانکه ابوالفتوح می‌نویسد: «در خبر است که چون این
آیت آمد، رسول (ص) فاطمه را بخواند و فدک به او داد» (رازی، 13) صاحب کشف
می‌نویسد: گفته شده که مراد از «ذی القربی» نزدیکان رسول الله (ص) هستند.
(زمخشری، 661/2)

♦ آیه دیگری که گفته شده در شأن حضرت زهرا (س) و همسرش امیرالمؤمنین (ع)
نازل شده است آیه 54 سوره فرقان است که می‌فرماید: «و هو الذی خلق من الماء بشراً
فجعلہ نسباً و صهراً».

ابوالفتوح رازی از ابن‌سیرین نقل می‌کند که گفت: «این آیت در حق امیرالمؤمنین علی (ع)
آمد که رسول (ص) دختر به او داد، فاطمه (س) را؛ و او بود که جامع بود هم نسب را
و هم سبب را. از جهت نسب پسر عمش بود و از سبب شوهر دخترش بود، و هیچ
کس را از صحابه و اهل‌البیت این هر دو به یک جای نبود.» او می‌نویسد: «در خبر
است که رسول (ص) گفت: روزی فرشته‌ای آمد به نزدیک من که پیش از آن نیامده
بود، مرا خطاب کرد: ... سپس گفت: آمده‌ام تا نور را به نور دهی. گفتم: آن نور کدام
است که او را به نور دهم؟ گفت: «تزوج فاطمه من علی»، فاطمه را به علی دهی که
خدای تعالی این عقد در آسمان ببست». (رازی، 273/14)

♦ حضرت زهرا (س) از اهل بیت پیامبر (ص) است، بنابراین آنجا که قرآن درباره‌شان
می‌فرماید: «إنما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل‌البیت و یطہرکم تطہیراً» (الاحزاب،
33)؛ جز این نیست که خدا می‌خواهد پلیدی را از شما اهل بیت دور کند و شما را

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن ----- ۱۱

پاک و پاکیزه سازد؛ بیانگر عصمت حضرت فاطمه (س) است. احمد بن حنبل به ده سند نقل کرده که این آیه درباره اهل بیت پیامبر (ص)، یعنی فاطمه و شوهر و فرزندان نازل شده است. (غروی نایینی، 15) طبرانی از انس نقل می‌کند که رسول خدا (ص) بارها این آیه را در حق فاطمه و خانواده‌اش تکرار نمود. عطاء بن یسار از ام سلمه روایت می‌کند هنگامی که پیامبر و اهل بیتش زیر کساء (عبا) قرار داشتند، توسط جبرئیل این آیه در حقشان نازل شد. من عرض کردم: یا رسول الله (ص)! من از اهل بیت شما نیستم؟ فرمود: ای ام سلمه! عاقبت تو به خیر است. (طبرانی، 402/22؛ ابن اثیر، 521/5؛ مجلسی، 207/35 و 226؛ ابن شیبانی، 259/3؛ ابن عبدالبر، 37/3) بیضاوی نیز آورده است که روزی اهل بیت رسول الله (ص) زیر کساء جمع شدند این آیه نازل شد. (همو، 245/2) سیوطی نیز به نقل از ام سلمه می‌گوید که این آیه درباره این خاندان نازل شده است. (همو، 198/5)

ابوالفتوح در تفسیر خود ذیل این آیه شریفه دو قول مفسران در اینکه زنان پیامبر (ص) نیز شامل این آیه هستند یا نه را بررسی و نتیجه‌گیری کرده است که آیه مختص حضرت زهرا و حضرت علی و حسنین است. (رازی، 417/15) سپس نقل ابو سعید خدری و ام سلمه را ذکر کرده که هنگامی که ام سلمه از رسول الله (ص) پرسید: من از اهل بیت شما نیستم؟ حضرت (ص) فرمود: تو به خیری. نیز از ابو داود از ابو حمراء نقل کرده که گفت: نه ماه به مدینه مقام کردم، جز یک روز به هر وقت نماز، رسول به در حجره فاطمه و علی آمدی و گفتم: «الصلاه رحمکم الله انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا». (همان)

قاسمی نیز می‌نویسد: پیامبر (ص) علی، فاطمه و حسن و حسین را در زیر کسایی که خود زیر آن قرار داشت جمع کرد و تجلیل نمود، سپس گفت: «هؤلاء اهل بیتی فأذهب عنهم الرجس» و نیز ذکر می‌کند که مسلم در کتاب فضائل الصحابه، حدیث شماره 36 نیز چنین نقل کرده است. (همو، 4850/13) وی می‌نویسد: ابن مطهر حلی از شیعیان گفته است: این آیه با حصر «انما» و ورود «لام» در خبر نشانه خطاب اختصاصی است که دلالت بر عصمت این چند تن دارد. (همان، 4851)

12-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389

♦ فسرانی معتقدند که آیه (الشوری، 23) درباره حضرت فاطمه (س) و خانواده آن حضرت می‌باشد. «قل لا أسألكم عليه أجراً إلا المودة فی القربى...» ابوالفتح می‌نویسد: و «الآ» به معنی لکن باشد؛ گفت: مزدی طمع نمی‌دارم و لکن توقع آن است که اهل بیت و خویشان مرا دوست بداری. اعمش و سعید بن جبیر و عبدالله بن عباس گفتند: «قربی» امیرالمؤمنین علی است و فاطمه و حسن و حسین. و عبدالله بن عباس گفت: من از رسول پرسیدم، گفت: علی و فاطمه و حسن و حسین. (همو، 12/17)

♦ در تفسیر اهل بیت (ع) آمده است، مراد از دو دریا در آیه شریفه «مرج البحرين يلتقيان» (الرحمان، 19) علی و فاطمه است. (رازی، 253/18) مجلسی نیز از امام صادق (ع) نقل کرده که این آیه درباره فاطمه (س) است. (همو، 33/43)

♦ مفسرانی از اهل سنت و جماعت متفق اند که سوره هل اتی (الانسان) درباره حضرت فاطمه (س) و خانواده آن حضرت نازل شده است. آیات 7 و 8 سوره انسان (دهر) که می‌فرماید: «و یوفون بالندر و یخافون یوماً کان شره مستطیراً و یطعمون الطعام علی حبه مسکیناً و یتیماً و اسیراً»، بیان نذری می‌دانند که ایشان برای بهبود بیماری حسنین (ع) نیت کردند و نذر خود را که سه روز روزه بود ادا کردند که هر روز هنگام افطار گرسنه و محتاجی به در خانه آنها آمد و ایشان غذای افطار خود را به درخواست کننده (مسکین و یتیم و اسیر) دادند. (نک: طوسی، 211/10؛ زمخشری، 670/4؛ رازی، 78/20 و 83؛ مجلسی، 237/35 و 257)

مصحف حضرت فاطمه (س)

گرچه مسلمانان به قرآن مصحف گفته‌اند، لکن مصحف حضرت فاطمه (س) قرآن نیست بلکه علم به وقایع آینده بود که توسط جبرئیل (ع) بر آن حضرت (س) بیان می‌شد. این مصحف در روایتی از حماد بن عثمان از امام صادق (ع) چنین تعریف شده است: «آنگاه که رسول الله (ص) رحلت نمود، حضرت فاطمه (س) از وفات پدرش اندوهگین شد و کسی جز خدای عزّ وجلّ مقدارش را نمی‌داند. حق تعالی فرشته‌ای

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن ----- ۱۳
نزد آن حضرت می فرستاد تا او را دل داری دهد و با آن حضرت سخن بگوید. حضرت فاطمه (س) این مطلب را به امیرالمؤمنین (ع) اطلاع داد. حضرت علی (ع) فرمود: چون آمدن فرشته را احساس کردی و صدایش را شنیدی، مرا خبر کن. پس از آن حضرت فاطمه (س)، همسرش را خبر می کرد و آن حضرت هر چه را می شنید، می نوشت تا اینکه از آن مطالب مصحفی تهیه نمود. امام صادق (ع) فرمود: «أما أنه ليس فيه شيء من الحلال و الحرام و لكن فيه علم ما يكون». (کلینی، 240/1)

ابوحمزه از امام صادق (ع) نقل می کند که فرمود: «مصحف فاطمه ما فيه شيء من كتاب الله و إنما هو شيء القى عليها بعد موت ابیها». (فروخ صفار، 159) در روایت دیگری حضرت فرمود: «عندی مصحف فاطمه ليس فيه شيء من القرآن» (همان، 154) بنابراین مصحف فاطمه (س) مجموعه ای بود از اخبار آینده درباره خانواده آن حضرت که توسط جبرئیل (ع) بر حضرت زهرا (س) عرضه شد و امام علی (ع) آن را با دست خود نوشت. آن مصحف قرآن نبود، درباره حلال و حرام نبود، بلکه علم درباره وقایع آینده بود.

حضرت زهرا (س) و تلاوت قرآن

حضرت زهرا (س) از دوره جنینی با صوت قرآن انس داشت. محمد بن علی بن الحسین بن علی نقل می کند: پیامبر (ص) سلمان را نزد فاطمه (س) فرستاد. سلمان می گوید: هنگامی که به درب خانه رسیدم، ایستادم تا سلام کنم. حضرت فاطمه (س) در داخل خانه قرآن تلاوت می کرد و در بیرون صوت قرآن پیچیده بود. (مجلسی، بحارالانوار، 46/43) مقصود سلمان این است که صوت روحانی تلاوت قرآن در بیرون از خانه پخش بود نه صدای حضرت زهرا (س).

حضرت فاطمه (س) و فرشته وحی

پس از رحلت رسول الله (ص)، فاطمه (س) بسیار محزون و غمگین بود. جبرئیل (ع) به اذن الهی نزد آن حضرت می آمد و او را تسلی می داد. (کحاله، 128/4) امام خمینی در این باره فرمود: «اینکه در مدت زمان کوتاه جبرئیل (ع) بارها نزد زهرا (س) آمده، مسأله

14-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389
ساده‌ای نیست. سراغ نداریم که جبرئیل در مدت زمانی کوتاه نزد کسی جز انبیای عظام، رسول الله (ص)، عیسی (ع) و... آمده باشد. در مورد ائمه، نیز وارد نشده که جبرئیل (ع) بر آنها نازل شده باشد. به دلیل وسعت روح فاطمه (س)، میان روح او و جبرئیل تناسب برقرار بوده است. (ن.ک: غروی، 16)

انس با قرآن

زهرا (س) در خانه وحی متولد شد و با صوت قرآن پدر انس گرفت و رشد نمود، بدیهی است که آن حضرت با قرآن مأنوس باشد و وجودش به آیات قرآن آمیخته گردد. پدرش ابلاغ کننده وحی و آیات الهی به مردم بود. بنابراین او که پاره تن رسول الله بود، از نزدیکترین و مأنوس‌ترین افراد بشر به کلام خدا و وحی بوده است. شاهد این گفتار را در خطبه پر ارزش و گفتار درهم کوبنده آن بزرگ بانوی اسلام در مسجدالنبی پس از رحلت رسول خدا (ص) و در برابر سران قریش می‌بینیم. سخنان بانویی مصیبت‌زده‌ای که خلیفه وقت و یارانش را مجبور به سکوت کرد. (ابن عبد ربه، 63/3 و 443؛ طبری، 104/3؛ ابن قتیبه، 13؛ ابن ابی الحدید، 20/2؛ کحاله، 114/4 و 118) در حالی که پیکرش صدمه دیده لکن با صلابتی که استواری او را به استواری رسول الله (ص) تشبیه کرده‌اند، خطبه می‌خواند. یک خطبه برای همیشه تاریخ که در آن درباره توحید و صفات خداوند، نبوت و رسالت رسولش و ولایت علی بن ابی طالب، معاد و اسرار احکام الهی می‌گوید.

قرآن در کلام حضرت زهرا (س)

دقت در خطبه فصیح و بلیغ حضرت زهرا (س) آشکار می‌سازد که در عین شرایط خاص آن حضرت از جفای پیروان پدرش، اصحاب رسول الله (ص) و ظلمی که درباره همسرش روا داشته‌اند و حق او را غصب کرده‌اند، در عین صلابت چنان با آیات قرآن مأنوس است که در میان کلامش به فراخور عبارات آن، قرآن را بدون مکث و درنگ و بدون اشتباه و جابجایی ادا می‌کند. (طبرسی، 98 - 104)

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن ----- ۱۵

فاطمه (س) در سخنانش می‌کوشد تا برخی از اصحاب رسول الله (ص) و مسلمانان را از خواب غفلت بیدار کند و با حمد خداوند و نام رسول الله و ذکر مسؤولیتها و خدمات آن حضرت، زنگار و غبار نشستہ بر دلها را بشوید. پس از آن دربارهٔ خاندان خویش و کتاب خدا (قرآن) سخن می‌گوید و آخرین کتاب آسمانی را چنین توصیف می‌کند: «و بقیه استخلفها علیکم (و معنا) کتاب الله الناطق و القرآن الصادق و النور الساطع و الضیاء اللامع، بیّنه بصائرہ، منکشفه سرائرہ، منجلیه ظواهرہ، معتبطه به اشیاعه، قائداً الی الرضوان اتباعه، مؤد الی النجاه استماعه، به تنال حجج الله المنورہ و عزائمہ المفسرہ، و محارمه المحذرہ، و بیّناته الجالیہ، و براهینہ الکافیہ، و فضائلہ المندوبہ و رخصه الموهوبہ، و شرائعہ المکتوبہ». (طبرسی، 99؛ اربلی، 110/2)

آن حضرت قرآن را ناطق، صادق، نور درخشان و روشن، که دلایل آن روشن و اسرار آیاتش ظاهر است معرفی می‌کند که دلیل‌های نورانی الهی و پندهای مکرر خداوند را حامل است، واجبات تبیین شده، محرّمات منع شده و احکامی که کافی است، ادله‌ای روشن، کلماتی شفافبخش و فضائلی که انسانها را به آن دعوت می‌کند.

در قسمت دیگر از خطبه، حضرت زهرا (س) می‌فرماید: «و کتاب الله بین أظهرکم، اموره ظاهره و احکامه زاهره و اعلامه باهره، و زواجره لایحه، و أوامره واضحه»

پس از بیان دربارهٔ قرآن، می‌فرماید: هرکه به غیر از آن حکم کند، ظالم است و آیهٔ شریفه را تلاوت می‌کند که می‌فرماید: «و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه و هو فی الآخره من الخاسرین». (آل عمران، 85)

برای نصیحت پیروان پیامبر (ص) با ذکر آیهٔ (آل عمران، 102) آنها را به تقوی دعوت می‌کند و اینکه چنان باشند و عمل کنند که مسلمان بمیرند. چنان که می‌فرماید: «فاتقوا الله حق تقاته و لا تموتن الا و انتم مسلمون».

پس از آن آیهٔ 28 فاطر «انما یخشی الله من عباده العلماء» را خاطر نشان می‌گردد که می‌گوید: «آنهايي از خدا می‌ترسند که بنده عالم الهی هستند. آگاه و دانایند و خشیتشان در برابر حق تعالی از روی دانش و فهم است».

16-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389

برای یادآوری زحمات پدرش و رسالت آن حضرت آیه 128 توبه را متذکر می‌گردد که می‌فرماید: «لقد جائکم رسول من انفسکم عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رؤف رحیم»، یعنی: ای مردم، پیامبری از جنس خودتان بیامد که از اوصافش این است که از خسارت دیدن شما و از نابود شدنن ناراحت می‌شود در حالی که او درخیرخواهی و نجات شما چه مؤمن و چه غیر مؤمن، حریص است. به‌ویژه به مؤمنان، رؤوف و رحیم است با این حال آیا سزاوار است که سفارشهای او را درباره خانواده‌اش گوش ندهید و با اهل بیت او چنین رفتار کنید؟

در معرفی پدر بزرگوارش رسول الله (ص) می‌فرماید: «داعياً الی سبیل ربّه بالحکمه و الموعظه الحسنه» که برگرفته از آیه شریفه 125 نحل است که به رسول الله (ص) می‌فرماید که مردم را به راه پروردگارت با حکمت و موعظه دعوت کن.

به مسلمانان یادآور می‌شود که شما در شرک و دشمنی با یکدیگر بودید، خداوند به شما لطف فرمود و نعمت رسالت را ارزانی داشت: «و کنم علی شفا حفره من النار»، (آل عمران، 103) حال شما حق رسالت و دستمزد پیامبر را چنین می‌دهید؟

در ادامه هشدار به مهاجران و انصار می‌گوید: «تخافون أن یتخطفکم الناس من حولکم» (الانفال، 26) و نیز می‌فرماید که هرگاه آتش جنگی را برافروختند، حق تعالی آن را خاموش کرد: «کلّمَا أوفدوا ناراً للحرب أطفأها الله». (المائده، 64)

باز برای آگاهی آن جماعت که عمل اشتباهی را مرتکب شده‌اند، آیه 49 توبه را یاد آور شد و آنها را اندازداد. «الا فی الفتنه سقطوا و ان جهنم لمحیطه بالکافرین» آن حضرت گوشزد می‌کند آنهایی که حرمت اهل بیت پیامبر (ص) را نگه نداشتند، دچار امتحان و بلا شده‌اند. علامه طباطبایی در این باره می‌نویسد: اینها با همین عملشان در فتنه افتاده‌اند یعنی اینها به خیال خودشان از فتنه احتمالی احتراز می‌جویند، در حالی که سخت در اشتباهند، غافلند از این که کفر و نفاق و سوء سریره‌ایکه دارند و این پیشنهادشان که از آن حکایت می‌کند، فتنه‌ای است. غافلند از این که شیطان آنان را در فتنه افکنده، فریب داده و دچار هلاکت، کفر، ضلالت و نفاق ساخته است. تازه این

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن ----- ۱۷

خسارت و گرفتاری دنیائی ایشان است و در آخرت نیز جهنم بر کافران احاطه خواهد داشت همان طور که در دنیا فتنه به آنان احاطه داشت. (طباطبایی، 305/9)

و می‌گوید: با این کارها به کجا می‌روید؟ «وَأَنْتَى تَوْفَكُونَ» (الانعام، 95) اعمالی که به جای حق انجام می‌دهید بسیار زشت است: «بئس لظالمین بدلاً» و باز ایشان را هشدار می‌دهد که کارهای شما و مسیر شما غیر از مسیر اسلام است و می‌فرماید: «وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ». (الکھف، 50)

در بیان مسئله ارث خود از پدر بزرگوارش که خلیفه منکر آن بود، حضرت زهرا (س) فرمود: آیا گمان می‌کنید که ارثی برای ما نیست؟ و سپس آیه شریفه 50 مائده را تلاوت می‌کند که می‌فرماید: «أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ تَبِعُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» آیا برای حکم کردن به دنبال حکم جاهلی هستید؟ یا اینکه باید حکم خداوند را بپذیرید که می‌فرماید: «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ الْإُنثَى» خداوند شما را سفارش می‌کند که برای فرزندان ارث بگذارید. حضرت فاطمه (س) در این گفتار می‌خواهد بگوید: چرا به حکم خدا توجه نمی‌کنید؟ آیا پیامبر به حکم الهی عمل نمی‌کرد؟ چه کسی در حکم کردن بهتر از حق تعالی است؟

در اثبات حقانیت خویش و طلب حق خود از سهم فدک و میراثش، آن حضرت (س) به آیات (النحل، 16؛ مریم، 6؛ الانفال، 75؛ النساء، 11؛ البقره، 180) استناد می‌کند که می‌فرماید:

◆ «و ورث سليمان داوود».

◆ «فهب لي من لدنك ولياً يرثني و يرث من آل يعقوب».

◆ «و أولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض في كتاب الله».

◆ «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْإُنثَى».

◆ «ان ترک خیراً الوصیه للوالدین و الأقربین بالمعروف حقاً علی المتقین».

در پایان در دفاع از حق خود می‌فرماید: آیا همه ملت‌ها ارث نمی‌برند؟ یا اینکه من و پدرم از یک ملت نیستیم که شما چنین ادعا می‌کنید؟ و وعده قیامت و عذاب خوارکننده

18-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389
و پایدار را برای آنها متذکر می‌شود که می‌فرماید: «و لكل نأ مستقر و سوف تعلمون»
(الانعام، 67) و آن را به آیه (هود، 39) پیوند می‌دهد: «من یأتیہ عذاب یخزیه و یحل علیہ
عذاب مقیم».

سپس متوجه انصار می‌شود، آنها را مورد خطاب قرار می‌دهد و می‌فرماید: رسول
الله (ص) پدرم بود که چنین و چنان فرمود. در این کلام حضرت زهرا (س) درباره
خدمات و گفتار پدر بزرگوارش سخن می‌گوید و به آنها با بیان آیه شریفه (آل عمران،
144) هشدار می‌دهد که محمد (ص) پیامبری از پیامبران خدا بود که قبل از او پیامبران
دیگری نیز بودند. پس اگر از دنیا رحلت کرده باید به گذشته برگردید و عقب گرد
کنید؟! به حقیقت که هر کس به عقب برگردد پس از اسلام آوردن - یعنی به دوران
جاهلی باز گردد - ضرری به حق تعالی نمی‌زند: «و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله
الرسال أفان مات أو قتل انقلبتم علی أعقابکم و من ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیئاً و
سیجزی الله الشاکرین». (آل عمران، 144)

به درستی که پس از پیمان، عهد شکستید - اشاره است به عدم اطاعت از سفارشهای
رسول الله (ص) درباره اهل بیت و نزدیکانش که قرآن می‌فرماید و بیعت روز غدیر که
پیامبر (ص) از آنها شهادت و پیمان گرفت - و پس از آنکه ایمان آورده بودید، مشرک
شدید و می‌فرماید: «بؤساً لقوم نکثوا ایمانهم من بعد عهدهم و هموا باخراج الرسول و هم
بدءوکم أول مره، أتخشونهم فالله أحق أن تخشوه ان کنتم مؤمنین». (التوبه، 13)

حضرت فاطمه (س) در این قسمت از کلام خود که خطاب به انصار است، می‌فرماید:
شما از مهاجران یاد گرفتید؟ منظور حضرت از مهاجران در این بیان همان کسانی است
که حق ارث او و حق ولایت امیرالمؤمنین (ع) را غصب کرده بودند نه همه مهاجران.
به انصار می‌گوید از اینها که حاکم شما شده‌اند می‌ترسید؟ در حالی که حق تعالی
سزاوارتر است که از او بترسید تا از این مردم!!

فاطمه (س) باز هشدار می‌دهد که هر چه کنید و کفر بورزید، حق تعالی بی نیاز است:
«فان تکفروا أنتم و من فی الأرض جمیعاً فان الله لغنی حمید». (ابراهیم، 8)

پیوند حضرت فاطمه زهرا (س) با قرآن ----- ۱۹
در خاتمه گفتار، آن بانوی رنج دیده، با این که حقیقت نیز غصب شده است، بدون خللی در گفتار و همان صلابت و فصاحت اعلام می‌نماید: «گفتم آن چه را باید می‌گفتم. حجت خدا را بر شما عرضه کردم. بدانید که اگر از این تصمیم خود باز نگردید پس به آتش الهی گرفتار خواهید شد» و چنین می‌فرماید: «موصوله بنار الله الموقده التي تطلع على الأفتدة» (الهمزه، 6 و 7) «فیعن الله ما تفعلون و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون» (الشعراء، 227) و «أنا ابنه نذیر لكم بین یدی عذاب شدید». (السبأ، 46) «فاعملوا انا عاملون» برگرفته از آیه 5 فصلت است که می‌فرماید: «فاعمل انا عاملون»، «وانظروا انا منتظرون». (هود، 122)

سراسر خطبه گواه پیوند محکم حضرت زهرا (س) با قرآن الهی می‌باشد. گویی زبان آن حضرت (س) با قرآن عجیب و انفکاک ناپذیر است. می‌توان گفت به همین دلایل است که رسول الله (ص) امت را به دو ثقل عظیم سفارش فرمود که این دو از هم جدا نشدنی‌اند: قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت (ع).

نتیجه مقاله

پیوند تنگاتنگ و جدایی ناپذیر حضرت زهرا (س) از بدو شکل گیری وجود مقدس ایشان تا شهادت، با استناد به سخنان گرانمایه آن حضرت، بیانگر علت تأکید این فرمایش رسول خدا (ص) مبنی بر همراهی قرآن و عترت و عدم جدایی این دو ثقل عظیم تا قیامت می‌باشد. بنابر این قرب به مقام حق تعالی، فلاح، رستگاری و درک عمیق و فزونتر از آیات الهی جز با تمسک به حضرت زهرا (سلام الله علیها) و ذریه مطهر آن حضرت میسر نخواهد بود.

کتابشناسی

- 1- قرآن کریم.
- 2- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله؛ شرح نهج البلاغه، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، چاپ دوم، بیروت، داراحیاء الکتب العربیه، 1378-1383 ه.ق.

- 20-----منهاج - سال ششم، شماره دهم، بهار و تابستان 1389
- 3- ابن اثير، اسدالغابه فى معرفه الصحابه، چاپ دوم، بيروت، دار احياء التراث العربى، بى تا.
- 4- ابن جوزى، يوسف بن قزاوغلى، تذكره الخواص، مؤسسه اهل البيت، بيروت، 1401هـ.ق/1981م.
- 5- ابن حنبل، احمد بن محمد، مسند، بيروت، دار صادر، بى تا.
- 6- ابن سعد، محمد بن سعد كاتب واقدى، الطبقات الكبرى، بيروت، دار صادر، بى تا.
- 7- ابن شهر آشوب، محمد بن على، مناقب آل ابى طالب، قم، مؤسسه انتشارات علامه.
- 8- ابن عبد البر، يوسف بن عبدالله، الاستيعاب فى معرفه الاصحاب، تحقيق على محمد البجاوى، مصر، بى تا.
- 9- ابن قتيبه الدينورى، عبدالله بن مسلم، الامامه و السياسه، تصحيح و شرح محمد محمود الرافعى، رحلى، مصر، مطبعه النيل، 1322 هـ.ق.
- 10- اربلى، على بن عيسى، كشف الغمه فى معرفه الأئمه، بيروت، دار الكتاب الاسلامى، 1401هـ.ق.
- 11- بيضاوى، عبدالله بن عمر، انوارالتنزيل و اسرار التأويل، چاپ دوم، مصر، مكتبه و مطبعه مصطفى البابى، 1388/1968 م.
- 12- حاكم نيشابورى، مستدرک على الصحيحين، بيروت، دارالمعرفه، 1411 هـ.ق/1990م.
- 13- رازى، ابوالفتوح، حسين بن على بن محمد، روض الجنان و روح الجنان، تصحيح محمد جعفر ياحقى - محمد مهدى ناصح، چاپ دوم، مشهد، آستان قدس رضوى، 1378 هـ.ش.
- 14- زمخشرى، محمود بن عمر، كشاف عن حقائق غوامض التنزيل، چاپ سوم، بيروت، دارالكتاب العربى، 1407 هـ.ق.
- 15- سيوطى، عبدالرحمن، الدر المنثور فى التفسير بالمأثور، بيروت، دار الكتب علميه، 1990/1411م.
- 16- صنعانى، عبدالرزاق ابوبكر، تفسير القرآن عزيز مسمى تفسير عبدالرزاق، بيروت، دارالمعرفه، 1411 - 1991.
- 17- شيبانى (ابن الدبيع)، عبدالرحمن بن على، تيسير الوصول الى جامع الاصول من حديث الرسول، بى جا، بى تا.
- 18- طباطبائى، محمد حسين ؛ الميزان فى تفسير القرآن، بيروت، مؤسسه الأعلمى للمطبوعات، 1391 - 1971.

- ٢١-----
١٩- طبرانی، سلیمان بن احمد، المعجم الكبير، تحقيق حمدى عبدالحميد السلفى، بيروت، دار احياء التراث، 1404 هـ.ق.
- 20- طبرسى، احمد بن على بن ابى طالب، احتجاج، چاپ سوم، بيروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، 1421 - 2000م.
- 21- طبرى، دلائل الامامه، نجف، المطبعه الحيدريه، 1369 هـ.ق/1949م.
- 22- طوسى، محمد بن حسن، التبيان فى تفسير القرآن، بيروت، دار احياء التراث العربى، بی تا.
- 23- غروى نايينى، نهله، محدثات شيعه، تهران، دانشگاه تربيت مدرس، 1375 هـ.ش.
- 24- فروخ صفار، ابوجعفر محمد بن حسن، بصائر الدرجات؛ چاپ سوم، بيروت، مؤسسه النعمان للطباعه و النشر و التوزيع، 1425 هـ.ق و 2005 م.
- 25- فيض كاشانى، محمد محسن بن الشاه مرتضى، وافى، قم، منشورات مكتبه آيت الله مرعشى، 1404 هـ.ق.
- 26- قاسمى، محمد جمال الدين، تفسير قاسمى مسمى محاسن التأويل، تصحيح و تعليق محمد فؤاد عبدالباقي، بيروت، دار احياء المتب العربيه، بی تا.
- 27- كحاله، عمر رضا، اعلام النساء فى عالمى العرب و الاسلام، چاپ پنجم، بيروت، مؤسسه الرساله، 1404 هـ.ق.
- 28- كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى، على اكبر غفارى، چاپ سوم، تهران، دارالكتب الاسلاميه، 1367 هـ.ش.
- 29- مجلسى، محمد باقر، بحار الانوار، چاپ دوم، مؤسسه الوفاء، بيروت، 1403 هـ.ق.
- 30- همو، حيوه القلوب، تهران، دارالخلافة تهران، 1241 هـ.ق.